

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. Żurawia 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04; 29-35-69
ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telefon dyżurny: 21-34-34
Telex: 816-436

BS /20/7/90

ZMIANY W KONSTYTUCJI SPOŁECZNE REAKCJE I ODCZUCIA

Komunikat z badań

Warszawa, styczeń 1990 r.

W opracowaniu przedstawiono wyniki badań sondażowych¹ dotyczących społecznego odbioru uchwalonych przez Parlament zmian w Konstytucji. Respondentów pytano o znajomość tych zmian i jak je przyjęto, a także czy były konieczne i czy są postrzegane jako naruszające podstawowe zasady ustrojowe czy też nie.

Nim je omówimy, warto przypomnieć wcześniejsze wyniki badań na ten temat.

W marcu '88, 52,6% ankietowanych twierdziło, że zmiany w Konstytucji są zbędne, 27,7% - że są konieczne i potrzebne, a 14,7% - że potrzebne, aczkolwiek niekonieczne. Najczęściej postulowano wtedy skreślenie zapisu o przewodniej roli PZPR (10,1%), rozszerzenie praw obywatelskich (9,8%) i skreślenie zapisu o sojuszu z ZSRR.

W maju 1989 roku 78,5% badanych opowiedziało się za przywróceniem orła w koronie, a 64,7% za zmianą nazwy na: Rzeczpospolita Polska. Przeciwnego zdania było odpowiednio: 9,4% i 15,3% respondentów.

W styczniu '90 na pytanie o zmiany w Konstytucji 22,0% badanych odpowiedziało, że nie zna żadnej z nich, pozostali (78,0%) potrafili wymienić co najmniej jedną, a 1/3 spośród nich trzy albo i więcej. Najczęściej pamiętano o zmianie godła (55,7%), nazwy państwa (50,3%) oraz skreśleniu zapisu o przewodniej roli PZPR - (33,1%). W dalszej kolejności wymieniano: likwidację socjalistycznego systemu gospodarczego (3,6%) i skreślenie zapisu o sojuszu ze Związkiem Radzieckim (3,2%). Pozostałe zmiany znało tylko około 7% ogółu badanych.

Prawie 3/4 ankietowanych udzieliło poprawnej odpowiedzi na pytanie o nową nazwę naszego państwa, pozostali bądź podawali błędnie nazwę (15,5%), bądź przyznawali, że jej nie znają (6,9%).

Przeważającą reakcją (49,3%) na wprowadzone do Konstytucji zmiany jest zadowolenie; jedynie 3% odniosło się do nich z niechęcią. Wysoki odsetek (43,3%) obojętnych wobec tego faktu nie pozwala mówić o powszechności pozytywnych odczuć.

Niejednoznaczność społecznego odbioru poprawek konstytucyjnych jest wyraźnie widoczna, gdy przeanalizuje się odpowiedzi badanych w kwestii konieczności i potrzeby ich wprowadzenia. W odnie-

¹ "Aktualne problemy i wydarzenia (1)" - sondaż zrealizowano w dniach 13-16 stycznia '90 na 1486-osobowej reprezentatywnej próbie dorosłej ludności.

sieniu do niektórych zmian przekonanie o ich konieczności było niemal powszechne, w stosunku do innych więcej było wątpiacych niż przeświadczonych, że były one niezbędne. Najczęściej za zmiany konieczne i potrzebne uznawano: skreślenie zapisu o przewodniej roli PZPR (81,7%), gwarancje ochrony własności prywatnej i prawa dziedziczenia (79,5%) oraz wprowadzenie swobody działalności gospodarczej bez względu na formę własności (68,5%), najrzadziej zaś - skreślenie zapisu o prawie do pracy (24,6%)², zmianę nazwy (38,4%) i godła (42,5%) państwa. Te trzy ostatnie poprawki najczęściej też uznawano za "w zasadzie zbędne" (19-38%; tab.1).

Tabela 1

w procentach

Zmiany konstytucyjne	Respondenci uznający daną zmianę za:				Brak danych
	konieczną i potrzebną	potrzebną aczkolwiek niekonieczną	w zasadzie zbędną	trudno powiedzieć	
Skreślenie zapisu o przewodniej roli PZPR	81,7	12,5	3,4	2,0	0,4
Wprowadzenie zapisu o ochronie własności i prawa dziedziczenia	79,5	13,1	3,3	3,8	0,4
Wprowadzenie swobody działalności gospodarczej bez względu na formę własności	68,5	19,9	4,3	6,7	0,6
Wprowadzenie zapisu o udziale samorządu terytorialnego w sprawowaniu władzy	61,6	22,5	6,6	8,8	0,6
Skreślenie zapisu o sojuszu z ZSRR	59,6	26,0	11,2	2,8	0,4
Zniesienie monopolu państwa na handel zagraniczny	57,6	23,1	9,4	9,4	0,6
Skreślenie zapisu o socjalistycznym systemie gospodarczym	57,3	25,4	11,6	5,1	0,5
Podporządkowanie prokuratury ministrowi sprawiedliwości	50,8	24,0	11,8	13,0	0,4
Zmiana godła państwa	42,5	36,7	19,0	1,3	0,4
Zmiana nazwy państwa	38,4	39,4	20,2	1,7	0,4
Skreślenie zapisu o prawie do pracy	24,6	30,9	38,0	5,7	0,9

² W przypadku "prawa do pracy" pytanie zadano celowo, gdyż zapis ten nadal pozostał w Konstytucji w rozdziale Prawa i obowiązki, wykreślono go jedynie z początkowych rozdziałów Konstytucji. Sprawa ta interesowała nas w kontekście poruszonych w innym bloku pytań kwestionariusza problemów związanych z akceptacją bezrobocia.

Analiza współwystępowania odpowiedzi na pytanie o konieczność wprowadzenia zmian do Konstytucji pokazuje, że 13,5% badanych uznało za konieczne i potrzebne wszystkie, 85,8% - zakwestionowało niezbędność co najmniej jednej z nich, a 0,7% - wszystkich.

Zdaniem 44,4% respondentów uchwalone zmiany oznaczają odrzucenie socjalizmu, 38,9% - tylko częściową zmianę ustroju; 15,6% uważa, że w zasadzie nie zmieniają podstaw ustrojowych Polski.

Z zadowoleniem najczęściej przyjmowali je ci, dla których oznaczają one odrzucenie socjalizmu, z obojętnością - nie dostrzegający zmian ustrojowych. Niechęć jest równie częsta wśród postrzegających poprawki jako odrzucające socjalizm, jak i wśród postrzegających je jako zachowujące dotychczasowe podstawy ustrojowe państwa.

ANEKS

Zróżnicowania społeczno-demograficzne odbioru zmian konstytucyjnych (tab.1-3).

Wiek

Ludzie młodzi częściej niż pozostali uznawali wszystkie zmiany za konieczne. Najczęściej mieli wątpliwości co do potrzeby skreślenia zapisu o prawie do pracy. Ludzie starsi, powyżej 60 lat, częściej niż inni byli przeświadczeni o konieczności zmiany godła państwa. Średnie pokolenie natomiast częściej niż pozostali przyjęło zmiany z zadowoleniem i było przekonane, że oznaczają one odrzucenie socjalizmu.

Miejsce zamieszkania

Częściej mieszkańcy miast niż wsi uważali za niezbędne wszystkie zmiany z wyjątkiem zmiany godła i gwarancji dla własności prywatnej. Potrzebę wprowadzenia do Konstytucji tej ostatniej częściej dostrzegały osoby zamieszkujące na wsi. Także częściej twierdziły, że zmiany konstytucyjne nie naruszają podstaw ustrojowych Polski.

Wykształcenie

W tym przypadku występuje stała zależność - im wyższy poziom wykształcenia, tym większa akceptacja zmian. Jedynie za zmianą godła i nazwy państwa częściej opowiadali się respondenci z wykształceniem średnim i podstawowym niż wyższym.

Grupa społeczno-zawodowa

Stosunek inteligencji i prywatnych właścicieli do poprawek był bardzo podobny. Oni częściej niż pozostali uznawali je za konieczne. Przedstawiciele inteligencji częściej niż inni mieli wątpliwości, czy należało zmienić godło państwa. Najrzadziej o potrzebie skreślenia zapisu o prawie do pracy byli przekonani robotnicy niewykwalifikowani.

ANEKS

Tabela 1

w procentach

Charakterystyka badanych	Odpowiedzi na pytanie: Czy ogólnie rzecz biorąc przyjął Pan(i) zmiany w Konstytucji			
	z zadowoleniem	obojętnie	niechętnie	trudno powiedzieć
<u>Płeć</u>				
Mężczyźni	54,1	39,4	3,8	1,7
Kobiety	45,7	47,8	2,4	2,6
<u>Wiek</u>				
Do 29	50,9	44,7	2,4	0,3
30-39	51,2	43,3	3,5	1,2
40-59	49,4	42,9	3,0	3,6
60 i więcej lat	47,6	44,7	3,2	2,9
<u>Miejsce zamieszkania</u>				
Wieś	46,1	45,2	2,4	3,7
Miasto	52,0	42,8	3,4	1,3
<u>Wykształcenie</u>				
Podstawowe	43,0	48,1	3,4	4,0
Zasadnicze zawodowe	44,4	49,1	2,8	1,9
Średnie	59,7	36,7	2,5	0,3
Ponadśrednie	64,4	31,9	3,7	0,0
<u>Grupa społeczno-zawodowa</u>				
Inteligencja	65,2	31,8	3,0	0,0
Pozostali umysłowi	58,7	37,8	3,0	0,4
Pracownicy handlu i usług	45,7	43,2	4,9	2,5
Robotnicy wykwalifikowani	49,8	45,4	2,4	1,0
Robotnicy do prac prostych	35,9	54,9	3,3	3,9
Rolnicy indywidualni	44,8	47,1	1,8	4,5
Prywatni właściciele	59,0	35,9	2,6	0,0
Emeryci i renciści	53,2	39,0	3,9	3,0
Pozostali niepracujący	0,0	0,0	0,0	0,0
<u>Dochód na osobę</u>				
Bardzo niski	38,1	50,3	2,8	6,6
Niski	44,3	47,9	4,5	1,3
Przeciętny	49,2	45,4	2,5	2,3
Wysoki	57,7	38,5	2,4	1,0
Bardzo wysoki	62,1	33,6	1,4	0,7

Tabela 2

w procentach

Charakterystyka badanych	Zmiany w Konstytucji oznaczają:			
	odrzućcenie socja- lizmu	częściową zmianę ustroju	nie zmie- niają pod- staw us- trojowych	trudno powie- dzieć
<u>Płeć</u>				
Mężczyźni	44,4	39,5	13,8	2,3
Kobiety	37,0	38,7	17,4	6,5
<u>Wiek</u>				
Do 29	38,4	45,2	13,9	2,4
30-39	43,5	39,3	14,3	3,0
40-59	42,4	36,2	16,2	5,1
60 i więcej lat	36,0	37,3	18,0	7,4
<u>Miejsce zamieszkania</u>				
Wieś	36,6	39,7	16,3	6,9
Miasto	42,8	38,7	15,3	3,0
<u>Wykształcenie</u>				
Podstawowe	38,2	36,4	17,9	6,9
Zasadnicze zawodowe	43,0	41,7	11,8	3,4
Średnie	41,5	40,2	15,3	3,0
Ponadśrednie	43,7	41,5	14,8	0,0
<u>Grupa społeczno-zawodowa</u>				
Inteligencja	47,8	38,8	13,4	0,0
Pozostali umysłowi	38,6	45,1	14,6	1,7
Pracownicy handlu i usług	37,3	43,4	15,7	3,6
Robotnicy wykwalifikowani	44,5	38,4	14,4	2,7
Robotnicy do prac prostych	40,6	40,0	12,9	6,5
Rolnicy indywidualni	41,4	33,8	15,8	9,0
Prywatni właściciele	46,2	35,9	17,9	0,0
Emeryci i renciści	40,5	32,3	20,3	5,2
<u>Dochód na osobę</u>				
Bardzo niski	30,9	39,8	21,5	7,2
Niski	35,6	40,8	17,5	5,5
Przeciętny	42,7	37,4	14,7	5,0
Wysoki	44,2	38,0	16,1	1,7
Bardzo wysoki	47,5	44,0	7,1	1,4

Tabela 3

w procentach

Charakterystyka badanych	Średnie oceny konieczności zmian w Konstytucji										
	skreśle- nie za- pisu o przewo- dniej ro- dziedzi- li PZPR	ochrona własności prywatnej i prawa dziedzic- zenia	swoboda działal- ności gos- podarczej bez wzglę- du na for- mę własno- ści	udzia sa- morządu terytorial- nego w sprz- ekowaniu władzy	skreśle- nie za- pisu o sojuszu z ZSRR	zniesienie monopolu państwa na handel zagranic- zny	zniesienie zapisu o socjalisty- cznym sys- temie gos- podarczym	podporząd- kowanie prokura- tury mini- strowi spra- wiedliwości	zmiana godła pań- stwa	zmiana nazwy pań- stwa	skreśle- nie za- pisu o prawie do pra- cy
Płeć											
Mężczyźni	93,2	92,4	87,0	84,1	80,0	80,3	78,7	73,7	69,5	67,2	50,3
Kobiety	89,0	87,3	82,0	76,0	76,4	72,9	74,3	69,2	66,0	63,7	44,8
Wiek											
Do 29	94,1	91,8	86,6	79,8	83,4	81,8	81,1	77,5	70,3	68,8	50,1
30-39	93,7	91,9	88,8	83,4	83,3	79,5	79,8	75,7	67,3	65,8	48,1
40-59	90,1	89,4	83,4	80,2	73,9	76,4	74,1	68,1	63,9	61,2	47,6
60 i więcej lat	86,1	85,6	78,4	74,9	73,0	67,6	70,7	64,8	71,4	67,9	43,6
Miejsce zamieszkania											
Wieś	88,6	90,3	81,8	78,5	77,4	73,7	74,3	68,4	68,7	65,0	47,6
Miasto	92,5	89,5	86,1	80,7	78,5	78,2	77,5	73,2	67,0	65,6	47,5
Wykształcenie											
Podstawowe	87,0	85,9	79,3	75,1	75,0	70,0	70,9	65,6	68,4	64,3	43,0
Zasadnicze zawodowe	93,3	91,5	84,9	80,1	79,6	77,7	80,0	70,7	64,7	62,5	49,3
Srednie	93,8	93,0	89,6	85,4	81,6	83,1	80,2	78,6	69,6	69,5	50,7
Ponadśrednie	96,3	93,4	91,9	86,0	78,7	84,5	81,1	78,4	65,4	65,2	54,4
Grupa społeczno-zawodowa											
Inteligencja	98,5	95,0	94,0	90,5	82,0	90,5	80,5	78,1	63,6	66,6	55,2
Pozostali umysłowi	95,1	92,1	90,9	86,2	78,1	84,7	80,4	80,7	68,8	67,1	47,1
Pracownicy handlu i usług	88,3	83,5	81,9	77,6	78,8	73,5	74,0	68,3	67,4	69,8	51,8
Robotnicy wykwalifikowani	96,1	92,6	85,9	80,3	82,2	79,5	76,9	70,8	66,1	64,0	45,9
Robotnicy do prac prostych	86,3	85,1	80,6	75,7	75,2	69,4	70,7	66,4	64,9	58,9	38,0
Rolnicy	86,9	92,4	83,7	81,1	77,1	73,7	77,5	65,9	68,7	64,1	48,1
Prywatni właściciele	97,4	97,4	94,9	84,6	88,9	87,2	90,5	76,9	67,5	70,0	60,7
Emeryci i renciści	86,3	84,6	77,1	72,8	72,3	67,5	70,4	67,7	72,6	71,4	48,1
Dochód na osobę											
Bardzo niski	85,1	87,0	80,0	76,3	76,2	75,7	73,2	65,9	67,2	61,9	42,3
Niski	88,2	88,6	81,5	78,3	75,7	73,3	74,3	67,3	64,8	61,7	46,0
Przeciętny	93,1	89,7	85,1	78,5	79,6	75,3	76,1	70,9	66,1	65,4	47,1
Wysoki	93,1	92,1	86,5	84,7	78,6	81,6	79,0	78,1	72,6	69,3	48,0
Bardzo wysoki	94,6	91,8	89,5	82,5	79,8	77,6	79,6	73,6	69,4	69,7	55,6

Uwaga: Średnie ocen liczoneo przypisując:100 -zmiana konieczna i potrzebna; 66,6 - potrzebna, aczkolwiek niekonieczna; 33 - trudno powiedzieć;

0 - w zasadzie zbędna